

Entreprenøren og foretageren i økonomisk teori

Jørgen Ravn Elkjær

Økonomisk Institut, Københavns Universitet

SUMMARY: The aim of this article is to examine the use of the concepts »entrepreneur« and »undertaker« in economic theory, with the purpose of clarifying the meaning of the two concepts. From Cantillon and the Physiocrats spring two traditions, a French language and an English language tradition. The differences between these two traditions are to some extent linguistic. In economic thought in this century »the entrepreneur« has several – very distinct – meanings, for example: innovation, riskbearing, management and alertness.

---

1. Indledning

Den interesse for entreprenørbegrebet, der siden 1970'erne igen har kunnet spores i dele af økonomisk teori, er stimuleret af en fornyet interesse for Schumpeter i forbindelse med analysen af sammenhængen mellem teknik og udvikling. Entreprenørbegrebet anvendes imidlertid – i forskellige betydninger – af andre økonomer end Schumpeter. Formålet med denne artikel er at analysere brugen og betydningen af entreprenør- og foretagerbegreberne i økonomisk teori med henblik på at søge en afklaring af indholdet i disse begreber.

Holdningerne til entreprenøren og entreprenørfunktionens betydning er bemærkelsesværdigt forskellige. F.eks. omtaler Schumpeter (1954) entreprenøren som »the most colorful figure in the capitalist process«. Baumol (1968) skriver »the entrepreneurial function is a vital component in the process of economic growth«, hvorimod Thorstein Veblen (1904) ironisk skriver, at entreprenørbegrebet har »a great sentimental value«.

Et studium af nyere økonomisk teori leder i flere tilfælde frem til, at entreprenørbegrebet er svagt defineret og anvendes i flere, undertiden modstridende, betydninger.¹ Det er opfattelsen bag denne artikel, at en teoriehistorisk gennemgang er et velegnet grundlag for en forståelse af de forskellige opfattelser af entreprenør- og foretagerbegre-

---

Artiklen er tildelt Zeuthenprisen på Socialøkonomisk Samfunds generalforsamling den 18. november 1987. Bedømmelsesudvalget bestod af redaktør Thorkild Davidsen, næstformand i Socialøkonomisk Samfund Lars Haagen Pedersen samt lektor Axel Mossin, som var vejleder på den til grundliggende afhandling. Forfatteren ønsker også at takke professor Hector Estrup og lektor Lykke Petersen for råd og inspiration under arbejdet med afhandlingen. De i artiklen fremsatte synspunkter står naturligvis for forfatterens egen regning.

1. Se f.eks. Pridavka, 1979.

Entreprenøren og foretageren i økonomisk teori

Jørgen Ravn Elkjær

Økonomisk Institut, Københavns Universitet

SUMMARY: The aim of this article is to examine the use of the concepts »entrepreneur« and »undertaker« in economic theory, with the purpose of clarifying the meaning of the two concepts. From Cantillon and the Physiocrats spring two traditions, a French language and an English language tradition. The differences between these two traditions are to some extent linguistic. In economic thought in this century »the entrepreneur« has several – very distinct – meanings, for example: innovation, riskbearing, management and alertness.

---

1. Indledning

Den interesse for entreprenørbegrebet, der siden 1970'erne igen har kunnet spores i dele af økonomisk teori, er stimuleret af en fornyet interesse for Schumpeter i forbindelse med analysen af sammenhængen mellem teknik og udvikling. Entreprenørbegrebet anvendes imidlertid – i forskellige betydninger – af andre økonomer end Schumpeter. Formålet med denne artikel er at analysere brugen og betydningen af entreprenør- og foretagerbegreberne i økonomisk teori med henblik på at søge en afklaring af indholdet i disse begreber.

Holdningerne til entreprenøren og entreprenørfunktionens betydning er bemærkelsesværdigt forskellige. F.eks. omtaler Schumpeter (1954) entreprenøren som »the most colorful figure in the capitalist process«. Baumol (1968) skriver »the entrepreneurial function is a vital component in the process of economic growth«, hvorimod Thorstein Veblen (1904) ironisk skriver, at entreprenørbegrebet har »a great sentimental value«.

Et studium af nyere økonomisk teori leder i flere tilfælde frem til, at entreprenørbegrebet er svagt defineret og anvendes i flere, undertiden modstridende, betydninger.¹ Det er opfattelsen bag denne artikel, at en teoriehistorisk gennemgang er et velegnet grundlag for en forståelse af de forskellige opfattelser af entreprenør- og foretagerbegre-

---

Artiklen er tildelt Zeuthenprisen på Socialøkonomisk Samfunds generalforsamling den 18. november 1987. Bedømmelsesudvalget bestod af redaktør Thorkild Davidsen, næstformand i Socialøkonomisk Samfund Lars Haagen Pedersen samt lektor Axel Mossin, som var vejleder på den til grundliggende afhandling. Forfatteren ønsker også at takke professor Hector Estrup og lektor Lykke Petersen for råd og inspiration under arbejdet med afhandlingen. De i artiklen fremsatte synspunkter står naturligvis for forfatterens egen regning.

1. Se f.eks. Pridavka, 1979.

berne, idet det herved samtidig bliver muligt at eksemplificere traditioners og begrebs kraft i teorien. I økonomisk tænkning kommer ideer og opfattelser til udtryk i begrebsopfattelsen og -anvendelsen. De valgte sproglige udtryk vil derefter imidlertid ofte have en styrende betydning for den senere teoriudvikling.

Artiklens titel indeholder to betegnelser. Den førstnævnte betegnelse, *entreprenør*, anvendes overvejende i den tidlige fransksprogede tradition og i den nyere litteratur. Men i en række andre fremstillinger anvendes selve ordet *entreprenør* ikke ved behandlingen af erhvervsmæssig foretagsomhed, hvilket også hænger sammen med en lidt anden opfattelse af dette begrebs indhold. Ved omtale af begrebsanvendelsen hos de forfattere, f.eks. i den klassiske engelske tradition, der af forskellige grunde ikke bruger *entreprenør*betegnelsen, er det derfor fundet naturligt her at anvende den danske betegnelse, *foretager*.

Entreprenøren i offentligt regi er ikke medtaget, selv om også offentlig aktivitet er beskrevet ved anvendelse af *entreprenør*begrebet. Bidrag om *entreprenør*funktionen i socialistiske samfund er tilsvarende udeladt. Ligeledes behandles ikke etnografisk betegnede fremstillinger, der ofte omhandler forskellige minoritetsgruppers *entreprenør*rolle. Ved danske eller engelske oversættelser af franske tekster er den originale (franske) tekst undertiden gengivet i parentes. Den samme metode og også, men sjældnere, anvendt i forbindelse med oversættelser til dansk af engelske tekster.

2. Den tidlige fransksprogede tradition

Entrepreneur – et begreb af fransk oprindelse

Den mest generelle og sandsynligvis tidligste betydning af ordet »Entrepreneur« er »celui qui entreprend« jfr. Bloch & Wartburg (1950): *Dictionnaire Étymologique*. Beskrivelsen her peger i retning af en »Entrepreneur« som en aktiv og foretagsom person. Ordet er dannet ud fra verbet »entreprendre«, der ligeledes har en betydning i retning af at få noget foretaget. Bloch & Wartburg forklarer betydningen af »entreprendre« indtil det 16. århundrede med (1) gribe, tage fat i (saisir) og (2) overraske, opdage (surprendre). *Larousse Ancien Français* (1947) angiver om ordet »entrepreneur«: (Celui qui entreprend) og (2) den der kommer for at blande sig i en andens anliggender (celui qui vient se mêler des affaires d'un autre). Ordet »Entrepreneur« anvendtes i det 15. århundrede især om personer, der løb en risiko – ofte under krigstilstand. Således omtales riddere og oldtidens græske helte som »Entrepreneurs«.

Fra det 16. århundrede betød »Entrepreneur« en større forretningsmand eller lignende, hvis aktivitet indebar en risiko. F.eks. var personer, der ifølge kontrakt med kronen havde påtaget sig at anlægge større bygningsværker eller at levere udrustning til hæren, »Entrepreneurs«, der skulle levere de aftalte varer eller ydelser til den aftalte pris, men afholde omkostningerne for egen regning og dermed bære risikoen for et tab².

Richard Cantillon

Cantillon anses normalt for den første, der anvender begrebet »Entrepreneur« i økonomisk, teoretisk sammenhæng. Entreprenørbegrebet anvendes af Cantillon om personer, der har sikre omkostninger, men usikre indtægter. De, der varetager vareomsætning og produktion, er entreprenører, hvilket medfører en risiko (hazard): Entreprenørens indkøb af varer medfører sikre omkostninger; men da efterspørgsel og konkurrence varierer, er indtægterne usikre, hvorfor entreprenøren udfører sine opgaver under risiko på et bevægeligt marked i en foranderlig verden:

These Undertakers (Entrepreneurs) can never know how great will be the demand in their City, nor how long their customers will buy of them since their rivals (Rivaux) will try all sorts of means to attract customers (les Pratiques) from them. All this causes so much uncertainty (d'incertitude) among these Undertakers (Entrepreneurs) that every day one sees some of them become bankrupt. [Cantillon, 1755, p. 51].

Antallet af entreprenører reguleres af gevinstmulighederne på den ene side – og falitmekanismen på den anden side: Hvis der er for mange hattemagere i en by eller gade i forhold til antallet af købere af hatte, vil nogle af de dårligst besøgte foretagender gå fallit (les plus mal achalandés fassent banqueroute). Hvis der er for få hattemagere, vil hattemageri være indbringende (une entreprise avantageuse), hvilket vil opmuntre nye hattemagere til at åbne butikker. Således tilpasser entreprenører af alle slags sig til samfundets usikkerhedsmomenter (les Entrepreneurs de toutes espèces se proportionnent au hazard dans un État).³

Fysiokraterne

Quesnay (1756, pp. 218-19) omtaler i i *l'Encyclopédie* en »entrepreneur« som en leder og ejer af en stor gård, »qui gouverne et qui fait valoir son entreprise par son intelligence et par ses richesses«.

I modsætning til Cantillon omtaler f.eks. Turgot (1766) en »Entrepreneur capitaliste«, som må besidde en vis akkumuleret kapital (un certain fonds de richesses mobilières amassées d'avance) og identificerer herved entreprenøren med kapitalejeren.

2. Også på dansk er en »entreprenør« – hvis vi ser bort fra den særlige økonomiske betydning af dette ord – en person, der påtager sig kontrakter vedr. bygge- og anlægsarbejder. Dog på dansk har et beslægtet ord »entreprenant« en snævrere, negativ betydning. I *Politiken* stod der 23/7 1920: »Paa Amager Fællede har nogle entreprenante Personer drevet et helt Monto Carlo« (Citeret fra *Ordbog over det danske Sprog*).

3. Cantillon, 1755, p. 52. Denne fremstilling af entreprenørbegrebet og markedet har – ikke mindst blandt østrigsk inspirerede økonomer – været med til i de allerseneste år at fremme opfattelsen af Cantillons begrebsanvendelse som særdeles aktuel og anvendelig. F.eks. skriver G. L. S. Shackle (1982) om Cantillons opfattelse af markedet: »But the market is essentially, elementally the seat of the eternal business of exploiting humanity's irremediable, built-in unknowledge of time-to-come. We were told so, insistently and repeatedly, by another of the greatest economists, and the first of them, Richard Cantillon. Cantillon has suddenly become as modern as the hour.«

Jean-Baptiste Say

Say er ofte blevet opfattet som en fortolker eller »popularizer« af Adam Smith, hvilket foruden talrige henvisninger til Adam Smith kan tilskrives, at mange tanker og talemåder i *Treatise* – f.eks. om arbejdsdelingens fordele – kunne have stået i *Wealth of Nations*. Iøvrigt er det centrale i de teoriehistoriske beskrivelser af Says bidrag ofte betonet af en Keynesiansk præget vurdering af en sammenhæng, der normalt betegnes »Say's lov«, hvilket dog ikke skal behandles nærmere her. På den anden side har Say før genopdagelsen af Cantillons *Essai* – med urette – ofte været betragtet som den, der først anvendte begrebet »entrepreneur« i økonomisk teoretisk sammenhæng. Men Say har en opfattelse af produktionsprocessen og herunder ikke mindst entreprenørfunktionen, der berettiger Says bidrag i denne forbindelse til at blive betragtet som andet og måske mere end en fortolkning af Adam Smith.⁴

Say opdeler erhvervsaktiviteten i landbrug, forarbejdning og handel. Inden for hvert af de tre områder findes funktionerne som sagkyndig, entrepreneur og arbejder (savant, entrepreneur d'industrie et ouvrier). Entreprenøren er mellemmand (intermédiaire) mellem sælger og køber, der engagerer produktionsfaktorer under overvejelse af efterspørgslen efter færdigvaren.⁵

Say lægger vægt på to sider af entreprenørbegrebet. Den ene omfatter en funktion i forbindelse med kombination af produktionsfaktorer, den anden funktion består i at bære den kommercielle risiko, idet erhvervsaktiviteten udføres for entreprenørens regning. For at kunne udføre disse to funktioner må entreprenøren have bestemte personlige egenskaber, hvilket medfører, at mængden af egnede entreprenører er begrænset. En høj aflønning er således et resultat af sjældne evner mere end af risiko.

Entreprenørens funktion som mellemmand og som leder af produktionen gør ham til centrum for mange meddelelser og kontakter. Han opnår derved fordelen af såvel andres viden som uvidenhed samt enhver tilfældig fordelagtig begivenhed eller omstændighed i forbindelse med produktionen. Entreprenøren modtager forskellen mellem udbyttet (profits de l'industrie, profits des capitaux, profits des fonds de terre) af de indsatte produktionsfaktorer og den kontraktleje (salaire, intérêt, fermage), han må udrede til de engagerede produktionsfaktorer, dersom han ikke selv ejer dem. Herved har han i sammenligning med en ansat lønmodtagers løn (salaires) mulighed for at tje-

---

4. Det kan diskuteres, i hvilken grad Say har modtaget inspiration fra Cantillons *Essai*. Se herom Hoselitz (1951) og Liggio (1985), hvori det hedder (p. 302): »Say's use of Cantillon's analyses of markets for labour led him to recognize that a producer willing to work at the rate of return will find a market for his services. From Cantillon. Say developed his theory of entrepreneurship by which entrepreneurs compete as brokers buying services of productive agencies.«

5. Den centrale rolle i økonomien, som Say tillægger entreprenørfunktionen, fremgår af Say (1826b, p. 5ff.) og af Say (1852, vol. I, p. 97).

ne en forholdsvis stor »profit«. Specielt har entreprenøren, ifølge Say, mulighed for at profitere på forskellen mellem værdien af lønmodtagerens arbejde (profits de l'industrie) og den løn, lønmodtageren får udbetalt (salaire). Denne tanke udbygges af John Stuart Mill og kommer til at få en central plads hos Karl Marx.

3. De engelske klassikere

Adventurer, projector, undertaker

Selv om Adam Smith (1776) anvendte ordet »undertaker«, havde englænderne ikke et ord svarende til det franske »entrepreneur«. Ord som »master«, »speculator« og »projector« havde en tilsvarende betydning, men der var ingen enighed om terminologien. Også engelske værker fra dette århundrede, f.eks. Cannan (1929), indeholder ofte en diskussion af, hvorvidt »entrepreneur« bør oversættes til »undertaker« eller ej. Says oversætter Princep oversatte »entrepreneur« med »adventurer« eller »master-agent« med den begrundelse, at ordet »undertaker« allerede anvendtes i en mere snæver betydning, idet ordet »undertaker« på Adam Smiths tid gradvist kom til at betyde en bedemand. »The undertaker« blev i engelsk økonomi til dels afløst af »the capitalist«, et ord, der allerede var anvendt med samme betydning på fransk af Say (le capitaliste).

Adam Smith

Adam Smiths begrebsopfattelse kan minde om fysiokraternes, hvilket der kan gives den begrundelse for, at Adam Smith besøgte fysiokraterne i Frankrig, før han skrev *Wealth of Nations*. Ganske vist videreførte han ikke alle deres tanker, men med hensyn til foretageren finder vi i *Wealth of Nations* en beskrivelse af foretageren som kapitalejer. Adam Smiths foretagerbegreb omtales derfor ofte som »the capitalist-entrepreneur«. Adam Smith fulgte her traditionen fra Quesnay og Turgot, hvor der ved behandlingen af »profit« mere blev lagt vægt på afkast af kapitalen end aflønningen af foretageren.⁶

Det er dog ikke således, at Adam Smith negligerer foretagerfunktionen. *Wealth of Nations* indeholder flere beskrivelser af, hvorledes foretageren har en central betydning ved tilrettelæggelse af arbejdsdelingen.⁷ Det karakteristiske ved Adam Smiths bidrag er, at foretageren ikke modtager nogen separat aflønning som foretager ud over en løn som arbejder eller »manager« samt en profit i sin egenskab af kapitaludbyder.

John Stuart Mill

J. S. Mill (1848) betegnes ofte som den klassiske teoris afrunding. Blandt de mere

6. Der findes flere teoriehistoriske forklaringer på årsagerne hertil, f.eks. at foretagere på Adam Smiths tid normalt samtidig var kapitalister (Blaug, 1985, p. 460), at det skyldtes teorien om lønningsfonden (Cannan, 1929, p. 309), eller at klassikerne betragtede produktionsprocessen som automatisk (Schumpeter, 1954, p. 556).

7. Smith, 1776, vol. I, p. 96 f.eks.

originale dele af J. S. Mills bidrag findes udbygningen af opfattelsen af foretagerfunktionen og foretageraflønningen. Dette fremgår af kapitel XV: »Of Profits« i bog II om fordeling. J. S. Mill tager her udgangspunkt i Adam Smiths profitbegreb, hvor profitten er et kapitalafkast. Imidlertid inddrager Mill bl.a. Seniors abstinensbegreb og når herved til en videreudvikling af opfattelsen af foretageraflønning.

Det er J. S. Mills opfattelse, at når der ses bort fra forskellige aflønninger for forskellige grader af behagelighed og forskellige former for erhvervsrisiko samt monopoler, skyldes de forskelle, der kan iagttages i bruttoprofitraten på samme tid og sted – ikke så meget forskelle mellem forskellige anvendelser af kapital, som forskelle mellem individer. Selv inden for samme branche er der forskel på foretagernes og deres folks (agents) viden, talent, økonomiske sans, energi, forretningsforbindelser og chancer. Når den forskellige aflønning derfor skyldes forskellige evner, må en konsekvens heraf være, at konkurrence ikke kan eliminere forskellige profitrater. Vi ser i denne forbindelse en lighed med Say, der fremhævede, hvorledes entreprenøren modtager en væsentlig del af sin »profit« som en aflønning af sjældne, personlige kvaliteter.

4. Neoklassikerne

Alfred Marshall

Marshall (1920), bog IV, »The agents of production«, indledes med en diskussion af den klassiske tredeling af produktionsfaktorerne i jord, arbejde og kapital, som dog udvides med overvejelser om det hensigtsmæssige ved at betragte organisation som en særlig fjerde produktionsfaktor.

Marshall inddrager jævnligt dynamiske aspekter ved anvendelse af biologisk inspirerede udtryk og billeder.⁸ Marshall har to henvisninger til Darwin i sit indeks; men i flere forbindelser synes den Darwinske inspiration – som hos flere af Marshalls samtidige – at være åbenlys ved anvendelsen af begreberne »struggle for survival« og »survival of the fittest« fra *Origin of Species* (Darwin, 1859):

We must however make a distinction at starting. We must call to mind the fact that the struggle for survival tends to make those methods of organization prevail, which are best fitted to *thrive in their environment*; but not necessarily those best fitted to *benefit* their environment.... For as a general rule the law of substitution – which is nothing more than a special and limit-

8. Marshall er blevet betegnet som foregangsmand på dette område af Jacques Lebraty (1974), hvori det hedder: »Une seconde tendance, qui trouve ses origines chez Alfred Marshall et que l'on rencontre chez E. T. Penrose ou chez K. Bowling, produce d'une certaine analogie biologique«. I forordet til *Principles* står der: »The Mecca of the economist lies in economic biology rather than in economic dynamics. But biological conceptions are more complex than those of mechanics (Marshall, 1920, p. XII).

ed application of the law of survival of the fittest – tends to make one method of industrial organization supplant another when it offers a direct and immediate service at a lower price [Marshall, 1920, p. 495].

Et andet eksempel findes i kapitel XII, hvor det beskrives, hvorledes de uegnede ejere ikke klarer sig: »Meanwhile, as we have seen, he, who with small ability is in command of a large capital, speedily loses it: he may perhaps be one who could and would have managed a small business with credit and left it stronger than he had found it:« (Marshall, 1920, p. 260).

Og i App. A om den historiske udvikling hedder det: »But the natural selection of the fittest to undertake, to organize, and to manage has much greater scope in manufacture.« (Marshall, 1920, p. 618). Og »The new race of undertakers consisted chiefly of those who had made their own fortunes, strong, ready, enterprising men:« (Marshall, 1920, p. 620).

I kapitlerne om organisation fremhæver Marshall ledelsesfunktionen som væsentlig. Ordene »business management« og »leadership« er gennemgående. Marshall viderefører traditionen fra Adam Smith med betoning af arbejdsdelingens fordele. De fordele, som den store virksomhed har, fordi den har råd til en højt specialiseret teknik, gælder ligeledes med hensyn til højt specialiseret arbejdskraft, der kan opnå de størst mulige færdigheder ved arbejdsdeling. Marshall beskriver også den lille virksomheds fordel: »On the other hand the small employer has advantages of his own. The master's eye is everywhere; there is no shirking by his foremen or workmen, no divided responsibility, no sending half-understood messages backwards and forwards from one department to another.⁹

Marshall tillægger foretagerfunktionen betydning. I App. A's afsnit om »Origin of large business undertakings« hedder det: »The most vital changes hitherto introduced into industrial life centre around this growth of business *Undertakers*. .. This

9. Marshall, 1920, p. 237. Utilbøjeligheden til at udskille de aspekter af forretningslivet fra fremstillingen, som er en del af praksis, er karakteristisk for Marshall. Dette gælder også for behandlingen af skalafordele. Marshalls beskrivelse af loven om stigende skalafordele lyder: »An increase of labour and capital leads generally to improved organization, which increases the efficiency of the work of labour and capital.« (Marshall, 1920, p. 265). Marshall tænkte i differensbegreber og nedskrev først sine tanker med matematiske symboler, før han derefter oversatte de matematiske symboler til engelsk (G. F. Shove, 1942). Men Marshalls foretager har ikke fuld viden om alle mulige faktorkombinationer (se p. 295). Fuld viden og fuldkommen konkurrence giver et billede af en anden økonomi end den, Marshalls foretager er en del af: »and it may be well to insist again that we do not assume that competition is perfect. Perfect competition requires a perfect knowledge of the state of the market:« (p. 448). Marshalls behandling af monopol- og oligopol-situationer må dog betragtes som utilstrækkelig. Iøvrigt medfører substitutionerne et vist spild: »the principle of substitution ... works blindly, or rather wastefully« (pp. 551-552). idet substitution hos Marshall er et led i virksomhedernes indbyrdes kampe for at overleve. Derimod er der ikke som hos Walras og J. B. Clark nogen fremhævelse af, at de substitutioner, som konkurrencen foranlediger, resulterer i maksimal produktion.

term, which has the authority of Adam Smith and is habitually used on the Continent, seems to be the best to indicate those who take the risks and the management of business as their share in the work of organized industry». (Marshall, 1920, p. 617).

I bog VI, kapitel VII om »Profits of capital and business power« opdeles »employers« og »undertakers« i to grupper [Marshall, 1920, p. 496]. Den første består af dem, der starter nye og forbedrede forretningsmetoder, og den anden af dem, der følger de gennemprøvede metoder. Om de første gælder, skriver Marshall, at de ofte ikke får et personligt udbytte af deres foretagender, der står i forhold til de store gevinster, som de på længere sigt tilfører samfundet. Her er betragtninger, der også kan være relevante for vore dages erhvervspolitik.

Léon Walras

I leçon 18 beskrives i Walras (1926), som en del af redegørelsen for produktionsprocessen, fire abstrakte funktioner (rôles). Ejeren af jord kaldes »propriétaire foncier«, ejeren af arbejdskraft »travailleur«, ejeren af kapital »capitaliste«, og endelig anvendes ordet »entrepreneur« om en fjerde funktion, der er helt forskellig fra de tre andre. Det er entreprenørens eneste funktion at leje jord, arbejde og kapital og kombinere disse tre produktionsfaktorer indenfor landbrug, industri og handel. Selv om flere af funktionerne kan udøves af den samme person, er der alligevel tale om forskellige, afgrænsede funktioner.

I ligevægt kan kontante penge, men ikke nødvendigvis en »numéraire«, undværes, hvis blot entreprenørerne forsyner jordejerne, arbejderne og kapitalisterne med en vis mængde produkter i form af real jordrente, realløn og realrente for deres produktive ydelser. Med andre ord hverken tjener eller taber entreprenørerne, når produktionen er i ligevægt (à l'état d'équilibre de la production, les entrepreneurs ne font ni bénéfice ni perte). Forudsættes der ligevægt, kan der endvidere ses bort fra entreprenørfunktionen, idet ydelserne så at sige udveksles indbyrdes uden først at blive udvekslet med varer, som derefter udveksles med ydelser. Entreprenørerne har i ligevægtstilstanden deres udkomme ikke som entreprenører, men som jordejere, arbejdere og kapitalister.

Om betydningen af Walras' ligevægtsbegreb i forbindelse med entreprenørfunktionen kan nævnes, at Walras' opfattelse af en ligevægt som en tilstand, hvor entreprenøren hverken vinder eller taber og mister i betydning, når ligevægten er opnået, blev taget op af Schumpeter og amerikaneren J. B. Clark.

John B. Clark

I J. B. Clark (1907) opdeles produktionsfaktorerne i arbejde og realkapital. Produktionen varetages af kapitalister, arbejdere og entreprenører, der alle opfattes som

funktioner. Entreprenørbegrebet holdes adskilt fra funktionerne som arbejdsleder (superintendent) eller virksomhedsleder (manager of a business); men iøvrigt kan flere funktioner varetages af samme person. Entreprenøren kan således samtidig være virksomhedsleder, hvilket Clark udtrykker som, at entreprenøren kan ansætte sig selv som virksomhedsleder.

Risikobæring er ikke en entreprenørfunktion, men en kapitalistfunktion. Dersom entreprenøren lider tab, mister han sin kapital helt eller delvis. Med andre ord lider han et tab som kapitalist og ikke som entreprenør. Entreprenøren er principielt »empty-handed«, jfr. Walras.

Denne opdeling på funktioner medfører sammen med en del øvrige betingelser, at under fuldkommen konkurrence er entreprenørens profit nul.

Selv om entreprenøren ikke modtager en aflønning, når tilpasningsprocessen er tilendebragt, er hans funktion central. Clarks opfattelse, som har haft væsentlig betydning for økonomisk tænkning, er, at entreprenøren – motiveret af konkurrencen – bevæger arbejdskraft og kapital mod en stationær tilstand. Under ideelle omstændigheder foregår tilpasningen uden modstand: Fem cents om dagen eller en tiendedel af en procents ændring i rentesatsen er nok til at flytte arbejdskraften, henholdsvis kapitalen, mellem forskellige anvendelser: »Competition does it all; profit is the universal lure that makes competition work; and the ultimate goal of the whole movement is a no-profit state.« (Clark, 1899, p. 290).

I modsætning til hos Schumpeter opstår dynamikken som følge af opfindelser (inventions), der muliggør en profit for entreprenørerne. Denne profit er dog midlertidig på grund af tilbøjeligheden til tilpasning mod forholdene i en stationær tilstand. Imidlertid fremkommer forbedringerne af produktionsmulighederne så hyppigt, at den næste forbedring fremkommer, før den stationære tilstand indtræffer, og derfor er lønninger, rente og profiler hele tiden i bevægelse.

5. Tre nyere bidrag

Frank H. Knight

I Knight (1921) beskrives en sammenhæng mellem begreberne »true uncertainty«, entreprenørfunktionen og hierakier i organisationer.

Den centrale pointe hos Knight (1921) er opdelingen af de producerende i entreprenører og modtagere af faste, kontraktmæssige vederlag og forklaringen af profit ud fra entreprenørens funktion under »true uncertainty«, idet entreprenøren som følge af »true uncertainty« modtager et usikkert residual i modsætning til de kontraktaflønnedes faste vederlag. Entreprenøren sammenligner tilnærmelsesvis kendte marginalomkostninger for produktionsfaktorer med færdigvarernes anticipe-

rede, marginale værdier. Forskellen mellem den opnåede omsætning og de kontraktmæssigt afholdte omkostninger tilfalder entreprenøren som en residual entreprenørindkomst, »profit«, som kan være såvel positiv som negativ. Entreprenørindkomst kan ikke betegnes som aflønning af nogen funktion i sædvanlig forstand, for dersom en bestemt »true uncertainty« svarede til en bestemt aflønning, ville betragtningerne om marginal aflønning kunne anvendes. Profit er »windfall gains«.

Et kendetegn for Knights betragtning er, at »true uncertainty« giver mulighed for en entreprenørindkomst selv under fuldkommen konkurrence uden tekniske fremskridt.

Joseph Schumpeter

Udgangspunktet for Schumpeters opfattelse af entreprenør- og profitbegreberne er en ligevægtssituation som beskrevet af Walras. Schumpeter skriver om Walras: »so far as pure theory is concerned, Walras is in my opinion the greatest of all economists«. Og om Walras' bidrag: »the only work by an economist that will stand comparison with the achievements of theoretical physics.« [Schumpeter, 1954, p. 827].

Schumpeter går skridtet videre fra selve opfindelsen til markedsføringen i modsætning til f.eks. Clark (1899), der fremhæver selve opfindelserne, »inventions«, ved forklaringen af økonomiens dynamik. Innovationerne, dvs. ændringer af produktionsfunktionen, betragtes som den helt centrale konjunkturforklaring, og i Schumpeter (1939) hedder det: »nothing can be more plain...than the proposition that innovation, as conceived by us, is at the center of practically all the phenomena, difficulties, and problems of economic life in capitalist society...« (Schumpeter, 1939, p. 87).

Innovationerne forudsættes principielt gennemført af nye virksomheder med nye ledere. Disse er i Schumpeters forstand de egentlige entreprenører, og kun mens de innoverer. Efter gennemførelsen af innovationen mister de funktionen som entreprenører og varetager opgaver, som i denne sammenhæng kan betegnes som rutineopgaver. Innovationer gennemføres bedst med udgangspunkt i en ligevægts-tilstand, hvor de potentielle entreprenører har det bedste overblik og kalkulationsgrundlag. Således begrundes Schumpeter, at innovationerne og entreprenørerne forekommer i sværme.

Det er endnu et kendetegn for Schumpeters bidrag, at der er få entreprenører, hvilket fremgår allerede af Schumpeter (1912). Betydelige personligheders virksomhed kan ikke forklares ved begreberne arbejdsuvilje (Arbeitsleid) og ønske om behovstilfredsstillelse (Befriedigung). De, der skabte den moderne industri, var »ganze Kerle« og

10. Citeret fra Boserup, 1976, p. 269.

ikke »Jammergestalten, die sich fortwährend ängstlich fragten, ob jede Anstrengung, der sie sich zu unterziehen hatten, auch einen ausreichenden Genussüberschuss verspreche...«¹⁰. Entreprenørfunktionen er ikke et udslag af hedonisme. Entreprenørfunktionen udføres af en handlekraftig mennesketype, der kan bryde med de kendte rutiner, og som derfor er relativt sjælden. Entreprenøren skal evne at arbejde med ekstraordinært usikker viden om sine handlingers konsekvens, og imødegå andre menneskers, herunder kunders og långiveres, træghed og uvilje mod forandringer. I Schumpeter (1950) jævnføres entreprenøren med Napoleon på sin hvide hest. Det er de få entreprenører med handlekraft, visioner og fremragende evner, der fremkalder en udvikling.

Israel Kirzner

Ifølge østrigsk teori hviler et samfunds økonomiske problemer på delingen af viden. Derfor er økonomiske problemer ikke et spørgsmål om at fordele begrænsede ressourcer, som hvis »begrænsede« betyder begrænset for et enkelt individ. Økonomiske problemer hviler på den kendsgerning, at den for problemernes løsning relevante viden aldrig findes samlet, men er fordelt blandt individerne som ufuldstændige, ofte modstridende, elementer.

Centrale i østrigsk teori, specielt hos Kirzner (1973, 1979, 1985), er begreberne spontan indlæring (spontaneous learning) og årvågenhed (alertness). Selve markedets formål kan opfattes som at sprede den information, der danner grundlag for købernes og sælgernes handlinger. Uligevægt er herefter en situation, hvor der kun er ringe opmærksomhed på markedets muligheder. Denne ringe opmærksomhed fremkalder derfor en ex ante fortjeneste. De, der er opmærksomme på disse muligheder, er entreprenører. Essensen af entreprenørrollen er, at den opstår som følge af manglende opmærksomhed på markedets muligheder hos såvel entreprenøren som andre.¹¹

6. Konklusion

Som det er fremgået, har entreprenørbegrebet i stigende grad fået en abstrakt betydning, hvor begrebets funktionelle indhold bliver stadig mere eksplicit. Alle bi-dragydere opfatter dog entreprenørbegrebet som en funktion, der dog i en vis udstrækning kan kræve særlige evner eller af andre grunde være koncentreret hos et begrænset antal personer.

Fysiokraterne opfattede entreprenøren som ejer og leder af en stor gård. Heraf udspringer to traditioner, en engelsk og en fransk. I den engelske tradition, som den

---

11. Kirzner mener, at økonomer i højere grad burde anvende psykologiens forskningsresultater. Se f.eks. Kirzner, 1985, p. 26.

kommer til udtryk hos f.eks. A. Smith og J. S. Mill, lægges der vægt på entreprenøren som kapitalejer, leder og risikobærer, og »the capitalist« eller »the undertaker« omtales mest i forbindelse med analysen af fordeling. I den franske tradition, som den udtrykkes af Say, lægges der vægt på entreprenøren som en mellemmand, der kombinerer produktionsfaktorer under risiko.

Den engelske tradition genfindes hos Marshall, dog med væsentlige fornyelser. For det første analyseres virksomhedens vækst ud fra biologiske analogier, idet foretageren overlever alt efter evnen til at tilpasse sig omgivelserne gennem stadige substitutioner. For det andet lægger Marshall afgørende vægt på organisation, viden og ledelse.

Indhold af entreprenør- eller foretagerbegreb	Bidrag med fremhævelse af dette karakteristikon	Bidrag med benægtelse af (eller uden fremhævelse af) dette karakteristikon
Risikobærer	Cantillon, Say, Knight	Clark, Schumpeter, Kirzner
Kapitalejer	Fysiokraterne, Smith	Walras, Clark, Schumpeter, Kirzner
Leder af arbejdsdelingen	Smith, Marshall	Clark
Mellemmand	Say	(Fysiokraterne)
Aflønnes af sjældne egenskaber	Say, Mill, Marshall	Kirzner
Daglig leder	Marshall	Walras, Clark, Schumpeter
Kombinerer produktionsfaktorer, men er ikke daglig leder	Walras, Clark	Say, Mill, Marshall
Mister betydning i ligevægt (aflønningen er nul)	Walras, Clark	Knight
Ligevægtsskabende	Walras, Clark	Schumpeter
Uligevægtsskabende	Schumpeter	Walras, Clark
Gennemfører innovationer	Schumpeter	(Say)
Udøver arvågenhed	Kirzner, Cantillon, Clark	(Fysiokraterne)

Traditionen, hvorefter entreprenøren eller foretageren opfattes som kapitalist og leder, brydes afgørende af bl.a. Walras, der definerer entreprenøren som en abstrakt funktion, der består i at kombinere produktionsfaktorer, men hverken kapitaleje, daglig ledelse eller risikobæring. Denne opfattelse genfindes hos J. B. Clark, der – igen jfr. Walras – opfatter entreprenøren som den via kombination af produktionsfaktorer ligevægtsskabende funktion.

Hos Schumpeter er entreprenørbegrebet i særlig grad et elitært begreb, i modsætning til flere øvrige bidrag, hvor evner og dygtighed ganske vist har betydning for de pågældende personers aflønning, men ikke begrænser entreprenørbegrebets karakter af et massebegreb.

Med den risiko for mangel på nuancer, som et skema indebærer, anføres det efterfølgende. Formålet med skemaet side 107 er at fremdrage og eksemplificere centrale træk ved opfattelsen af entreprenør- og foretagerbegreberne, som beskrevet i de foregående afsnit. Skemaet udtrykker samtidig en kronologi.

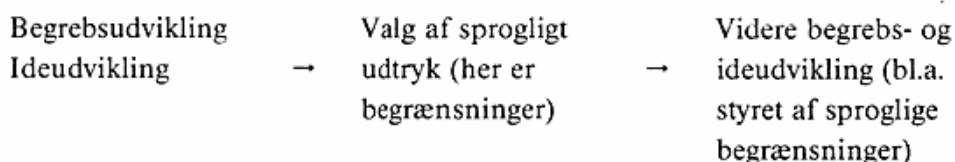
Skemaet nedenfor udtrykker sammenhængen mellem centrale dele af entreprenør-opfattelsen og beskrivelsen af produktions- og fordelingsprocesserne. De viste kategorier er at opfatte som tendenser i centrale dele af forfatterskaberne.

Beskrivelse af produktionsproces	Opfattelse af entreprenør- eller foretagerfunktionens indhold	Eksempel
Dynamisk kapitalisme	Årvågenhed	Kirzner
	Innovation, uligevægts-skabende	Schumpeter
	Risikobæring	Cantillon, Knight
Kombination af produktionsfaktorer	Ligevægtsskabende	Walras, Clark
	Mellemmand	Say
	Kapitaleje	Smith
	Ledelse	Mill
	Risikobæring	Marshall

Med hensyn til analyse af en dynamisk kapitalismes udvikling beskrives denne af Kirzner ud fra entreprenørens årvågenhed, Schumpeter fremhæver det innovative aspekt, Cantillon og Knight risikofænomenet. Med hensyn til det sidstnævnte omtaler Cantillon fallitmekanismen, mens Knight beskriver profitten som et residual.

I beskrivelserne af produktionsprocessen som en stadig kombination af produktionsfaktorer opfatter Walras og Clark entreprenøren som en ligevægtsskabende faktor. Walras lægger mest vægt på ligevægten, Clark giver en fremstilling af entreprenørens stadige, ligevægtsskabende tilpasninger. Say lægger afgørende vægt på entreprenørens centrale funktion som mellemmand i produktionsprocessen. I den engelske foretagertradition findes funktionerne som kapitalejer, leder og risikobærer, men egentlig ikke nogen udtalt entreprenørfunktion, hvilket også har en sammenhæng med de engelske foretagerbegrebs begrænsninger. Adam Smith og J. S. Mill lægger vægt på fordelingsprocessen, betegnelsen entreprenør anvendes ikke – ligesom der ikke hos Adam Smith eller i den engelske tradition er noget begreb med samme indhold som det franske »entrepreneur«. J. S. Mill (1848) skriver: »French political economists enjoy a great advantage in being able to speak currently of *les profits de l'entrepreneur*« (p. 406). I den engelske tradition anvendes der ord som »capitalist«, »employer« eller »undertaker«, som dog ikke i samme grad som »entrepreneur« udtrykker vision, handlekraft og risikovillighed.

Dette leder forfatteren frem til, at de mulige sproglige udtryk og valgene i denne forbindelse har en styrende betydning for den efterfølgende begrebs- og ideudvikling. Forbindelsen mellem ide og sprog er gensidig:

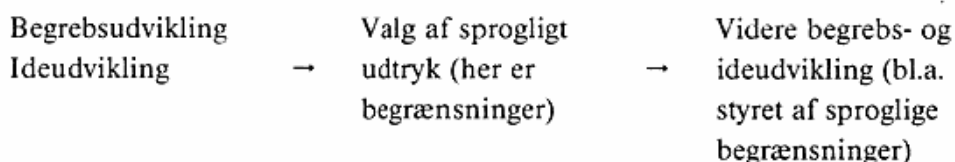
Marshall udvider den engelske, klassiske opfattelse med en fyldig diskussion af virksomhedsledelse, som imidlertid forbliver upåagtet i meget af dette århundredes økonomiske teori, hvilket også kan tilskrives, at Marshall anvender det engelske, klassiske begrebsapparat. Derimod har Schumpeters fremstilling af en dynamisk kapitalisme i særlig grad været bemærket, hvilket ikke mindst kan tilskrives Schumpeters anvendelse af »entrepreneur«-begrebet. En lignende effekt har f.eks. Kirzners entreprenørbegreb, som imidlertid har et ganske andet indhold, haft i de seneste årtier.

Litteratur

Baumol, William. 1968. The Entrepreneur. Entrepreneurship in Economic Theory. <i>American Economic Review</i> , vol. 58.2, pp. 64-71.	Boserup, Mogens. 1976. <i>Deres egne ord. En antologi over den økonomiske videnskabs historie</i> . København.
Blaug, Mark. 1985. <i>Economic Theory in Retrospect</i> . Cambridge.	Buchanan, James M. and Alberto Piore. 1980. Cognition, Choice and Entrepreneurship.

I beskrivelserne af produktionsprocessen som en stadig kombination af produktionsfaktorer opfatter Walras og Clark entreprenøren som en ligevægtsskabende faktor. Walras lægger mest vægt på ligevægten, Clark giver en fremstilling af entreprenørens stadige, ligevægtsskabende tilpasninger. Say lægger afgørende vægt på entreprenørens centrale funktion som mellemmand i produktionsprocessen. I den engelske foretagertradition findes funktionerne som kapitalejer, leder og risikobærer, men egentlig ikke nogen udtalt entreprenørfunktion, hvilket også har en sammenhæng med de engelske foretagerbegrebs begrænsninger. Adam Smith og J. S. Mill lægger vægt på fordelingsprocessen, betegnelsen entreprenør anvendes ikke – ligesom der ikke hos Adam Smith eller i den engelske tradition er noget begreb med samme indhold som det franske »entrepreneur«. J. S. Mill (1848) skriver: »French political economists enjoy a great advantage in being able to speak currently of *les profits de l'entrepreneur*« (p. 406). I den engelske tradition anvendes der ord som »capitalist«, »employer« eller »undertaker«, som dog ikke i samme grad som »entrepreneur« udtrykker vision, handlekraft og risikovillighed.

Dette leder forfatteren frem til, at de mulige sproglige udtryk og valgene i denne forbindelse har en styrende betydning for den efterfølgende begrebs- og ideudvikling. Forbindelsen mellem ide og sprog er gensidig:

Marshall udvider den engelske, klassiske opfattelse med en fyldig diskussion af virksomhedsledelse, som imidlertid forbliver upåagtet i meget af dette århundredes økonomiske teori, hvilket også kan tilskrives, at Marshall anvender det engelske, klassiske begrebsapparat. Derimod har Schumpeters fremstilling af en dynamisk kapitalisme i særlig grad været bemærket, hvilket ikke mindst kan tilskrives Schumpeters anvendelse af »entrepreneur«-begrebet. En lignende effekt har f.eks. Kirzners entreprenørbegreb, som imidlertid har et ganske andet indhold, haft i de seneste årtier.

Litteratur

Baumol, William. 1968. The Entrepreneur. Entrepreneurship in Economic Theory. <i>American Economic Review</i> , vol. 58.2, pp. 64-71.	Boserup, Mogens. 1976. <i>Deres egne ord. En antologi over den økonomiske videnskabs historie</i> . København.
Blaug, Mark. 1985. <i>Economic Theory in Retrospect</i> . Cambridge.	Buchanan, James M. and Alberto Piore. 1980. Cognition, Choice and Entrepreneurship.

- Southern Economic Journal*, vol. 46.3, pp. 693-701.
- Cannan, Edwin. 1929. *A Review of Economic Theory*. London.
- Cantillon, Richard. 1755. *Essai sur la Nature de Commerce en Général. Traduit de l'Anglois*. Edited with an English Translation and other material by Henry Higgs 1931. Reprinted 1964. New York.
- Clark, John B. 1886. *The Philosophy of Wealth. Economic Principles Newly Formulated*. Boston.
- Clark, John B. 1899. *The Distribution of Wealth. A Theory of Wages, Interest, and Profits*. London 1925.
- Clark, John B. 1907. *Essentials of Economic Theory: As Applied to Modern Problems of Industry and Public Policy*. New York.
- Cole, Arthur H. 1968. The Entrepreneur. Introductory Remarks. *American Economic Review*, vol. 58.2, pp. 60-63.
- Darwin, Charles. 1859. *The Origin of Species*. London.
- Estrup, Hector. 1969. Moderne makroteori i teoriihistorisk belysning. I N. Thygesen og P. Nørregaard Rasmussen (red.): *Udviklingslinier i makroøkonomisk teori*. København.
- Estrup, Hector. 1977. *Essays in the Theory of Income Creation*. København.
- Hayek, F. A. 1937. Economics and Knowledge. *Economica* (N.S.), vol. 4, pp. 33-54. Reprinted in F. A. Hayek. 1959. *Individualism and Economic Order*. London.
- Higgs, Henry. 1931. *Richard Cantillon. Essay on the Nature of Trade in General*. Reprinted 1961. New York.
- Hoselitz, B. F. 1951. The Early History of Entrepreneurial Theory. *Explorations in Entrepreneurial History*, (Series 1) vol. 3, pp. 193-220.
- Jaffe, William. 1954. *Léon Walras. Elements of Pure Economics*. London.
- Kirzner, Israel M. 1973. *Competition and Entrepreneurship*. Chicago.
- Kirzner, Israel M. 1979. *Perception, Opportunity, and Profit. Studies in the Theory of Entrepreneurship*. Chicago.
- Kirzner, Israel M. 1985. *Discovery and the Capitalist Process*. Chicago.
- Knight. 1912. *Risk, Uncertainty, and Profit*. Boston.
- Lebraty, J. 1974. Évolution de la théorie de l'entreprise: sa signification, ses implications. *Revue Économique*, vol. 25, pp. 1-29.
- Liggio, L. P. 1985. Richard Cantillon and the French Economists: Distinctive French Contributions to J. B. Say. *Journal of Libertarian Studies*, vol. 7.2, pp. 295-304.
- Marshall, Alfred. 1920. *Principles of Economics. An introductory volume*. Eighth Edition (First ed. 1890). Reset and reprinted 1949. London.
- Mill, John Stuart. 1848. *Principles of Political Economy with some of their applications to social philosophy*. New Edition 1909 with an introduction by Sir William Ashley. Reprinted 1973. Clifton.
- Mises, L. von. 1949. *Human Action: A Treatise on Economics*. London.
- Mossin, Axel. 1978. Arbejdsløshedsligevægt og foretagerinitiativ. *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, vol. 116.2, pp. 195-207.
- Pridavka, Gary M. 1979. Entrepreneur: Undefined or Ill-Defined. *Michigan Academician*, vol. 12.2, pp. 167-174.
- Princep, C. R. 1821. *Jean-Baptiste Say. A Treatise on Political Economy*. New Edition 1880. Reprinted 1971. New York.
- Quesnay, Francois. 1756. *Oeuvres Économiques et philosophiques, de F. Quesnay, fondateur du système Physiocratique; introduction et des notes par A. Oncken*. 1888 udg. Francfort S/M.
- Rainelli, Michel. 1983. Entrepreneur et profits dans les »Principles« de John Stuart Mill et d'Alfred Marshall. With English summary. *Revue Économique*, vol. 34.4, pp. 794-810.
- Rizzo, Mario J. 1979. *Time, Uncertainty, and Disequilibrium. Explorations of Austrian Themes*. Massachusetts.
- Ronen, Joshua (ed.). 1983. *Entrepreneurship*. Massachusetts.
- Say, Jean-Baptiste. 1826a. *Catéchisme d'Économie politique, ou Instruction familière. Qui montre de quelle façon les Richesses sont produites, distribuées et consommées dans la Société*. Troisième Édition. (Premier Édition 1815) Paris.
- Say, Jean-Baptiste. 1826b. *Traité d'Économie politique, ou Simple exposition de la manière dont se forment, se distribuent et se consomment les richesses*. Cinquième Édition augmentée d'un volume, et à laquelle se trouvent joints

- un épitome des principes fondamentaux de l'économie politique et un index raisonné des matières. Tome I, II, III. (Premier édition 1803). Paris.
- Say, Jean-Baptiste. 1852. *Cours complet d'Économie politique pratique. Ouvrage destiné à mettre sous les yeux des hommes d'état, des propriétaires fonciers et des capitalistes, des savants, des agriculteurs, de manufacturiers, des négociants, et en général des tous les citoyens, l'économie des sociétés*. Troisième édition augmentée de notes. Par Horace Say, son fils. Tome I, II. (Premier édition 1828). Paris.
- Smith, Adam. 1776. *An Inquiry into the Nature and Causes of The Wealth of Nations*. Fifth edition 1798. Edited by Edwin Cannan. Sixth edition 1950 (First ed. 1904), vol. I, II. Reprinted 1961. London.
- Schumpeter, Joseph. 1912. *Theorie der wirtschaftlichen Entwicklung*. Leipzig.
- Schumpeter, Joseph. 1934. *The Theory of Economic Development. An Inquiry into Profits, Capital, Credit, Interest, and the Business Cycle*. Translated by Redvers Opie. Reprinted 1978. Oxford, New York.
- Schumpeter, Joseph. 1939. *Business Cycles: A Theoretical, Historical, and Statistical Analysis of the Capitalist Process*. Vol. I, II. New York.
- Schumpeter, Joseph. 1950. *Capitalism, Socialism and Democracy*. Third edition with a new introduction by Tom Bottomore (First ed. 1942). Reprinted 1976. New York.
- Schumpeter, Joseph. 1954. *History of Economic Analysis*. Edited from Manuscript by Elizabeth Boody Schumpeter. London.
- Shackle, G. L. S. 1982. Means and Meaning in Economic Theory. *Scottish Journal of Political Economics*, vol. 29, pp. 223-234.
- Shove, G. F. 1942. The Place of Marshall's »Principles« in the Development of Economic Theory. *Economic Journal*, vol. 52, pp. 294-329.
- Turgot, A. R. J. 1766. *Réflexions sur la formation et la distribution des richesses*. Réimprimé 1913. Heidelberg.
- Veblen, Thorstein B. 1904. *The Theory of Business Enterprise*. Reprinted 1963. New York.
- Walras, Léon. 1926. *Éléments d'économie politique pure ou Théorie de la richesse sociale*. Édition définitive (Premier édition 1874-77). Réimprimé 1952. Paris.